

2. Здоровега В. Сила і безсилля слова [Електронний ресурс] / В. Здоровега // Дзеркало тижня. – 2002. – № 34 (409) 7 – 13 вересня. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/3000/3050/35979/>
3. Кравчук М. А. Політична пропаганда як засіб становлення і трансформації політичних режимів: автореф. дис. на здобуття навч. ступеня канд. політ. наук: 23.00.02 / М. А. Кравчук; Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. – Львів, 2006. – 19 с.
4. Королько В. Предвыборная коммуникационно-агитационная кампания: политический феномен, структура, функции / В. Королько // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 1. – С. 101-109.
5. Траверсе О. Політичні лідери й аутсайтери, або Про тенденції суспільного розвитку України [Електронний ресурс] / О. Траверсе // Дзеркало тижня. – 2005. – № 7 (535) 26 лютого – 4 березня. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/3000/3050/49312>

Науменко О. М.

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України

МЕРИТОКРАТІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ

Політичне управління є однією з функцій політичної еліти, що реалізується через політико-управлінську еліту України, яка здебільшого походить з радянської номенклатури. В основі політичного управління лежить причетність політичної еліти до прийняття найважливіших рішень та формування вектору розвитку держави. Тому й предметом дослідження є виявлення якісних складових у формуванні еліти, що ґрунтуються на впливові системи освіти й індивідуальних здібностей особистості до управління.

Етимологічно «меритократія», визначається як принцип державного управління, відповідно до якого керівні посади мають обіймати найбільш здібні та кваліфіковані особи, незалежно від їх походження та багатства, тобто це «влада гідних». Принципи меритократичного управління сягають часів Солона (архонта в стародавніх Афінах), Платона (концепція «ідеальної держави»), й китайської практики часів династії Сун, коли для зайняття державної посади необхідно було складати іспит, допуск до якого не залежав від соціального походження та матеріального цензу претендента [1, с. 441].

Меритократія є управлінням осіб, що володіють особливими здібностями та чеснотами, високими інтелектуальними якостями та кваліфікацією, й відповідають вимогам науково-технічної революції [2, с. 335]. Варто зауважити, що в радянській політичній термінології, меритократія відповідала статусу буржуазної концепції модернізованої з теорії еліт, яка спрямовувалася проти ідеї соціальної рівності [3, с. 440].

Синонімом меритократії послуговується «інтелектократія», тобто суспільство, яким мають управляти люди з визначними розумовими здібностями. Хоча, етимологічно поняття «еліта» передбачає правління «кращих», «обраних», але в сучасних політичних умовах реалізація даного феномену відбувається не повною мірою [4, с. 25].

Анрю Хейвуд, «меритократію» визначив як прихід до влади найдостойніших, найталановитіших та найкомпетентніших. Меритократія

являється засобом управління людьми здатними і обдарованими, що є заслугою їх таланту та наполегливої праці. Меритократична система засновується на здібностях людей та їх потенціалі, й обгрунтовується як винагорода за талант створений в «природній лотереї» [5, р. 138-139].

Теоретик демократичного елітизму Карл Манхейм, розглядав демократію не як тотальну зрівнялівку, а як рівність (російською мовою – «равенство») всіх людей за онтологічним принципом людяності. Еліту вчений визначив формуючим суб'єктом політики в представницьких демократіях [6, с. 171].

Одним із методів рекрутування еліти за Манхеймом є самовисунення, коли політик є зобов'язаним страті чи групі інтересів. В даному випадку на перший план висуваються особисті заслуги та якості [6, с. 192-193]. Елітизм, за К. Манхеймом засновується на якісній складовій формування політичної еліти, що й стало першоосновою концепції меритократії.

Ідея К. Манхейма була відображена в концепціях меритократії М. Янга, К. Боулдінга, які до еліти зараховували найбільш гідних, компетентних та талановитих людей [7, с. 94].

Англійський соціолог Майкл Янг в 1958 р. використав поняття «меритократія» в антиутопії «Підвищення меритократії», зосередивши увагу на талановитих людях, талант яких сприяє їхньому просуванню на новий суспільний рівень. Ступінь суспільного прогресу, М. Янг розглянув у співвідношенні «влада – інтелектуальність». Управління має здійснюватися не народом або аристократією, чи плутократією, а за допомогою розумової частини суспільства, тобто, через «меритократію таланту» [8, с. 319; 322].

Подальше відображення ідеї М. Янга знайшли в поглядах Д. Белла, Дж. Гелбрейта, З. Бжезинського, Р. Арона.

В постіндустріальному суспільстві за Д. Беллом, основою є технічні знання, а освіта являється як засіб досягнення влади. Сходження від «бідності до багатства» здійснюється за допомогою освіченості та високої кваліфікації. Під природою «меритократії», Д. Белл розуміє, співвідношення досягнень особистості до її інтелекту, та інтелекту до коефіцієнту розумового розвитку. Тобто, створюється свого роду «сертифіковане суспільство», в якому не потрапляння на освітній «ескалатор» свідчить про відсутність доступу до привілейованих позицій в суспільстві [9, с. 481; 548; 550; 555].

За Дж. Гелбрайтом, політична еліта нині все більше асоціюється з доступом до знань, інформації, тому центр управління зміщується від еліти власників капіталу до еліти спеціалістів, носіїв знання. Ця еліта більш справедлива, не тільки ефективна, оскільки визнає знання, професіоналізм, порядність. Це еліта заслуг, її називають «меритократією». Еліта політиків базує свої рішення на рекомендаціях експертів. «Вирощування» талантів та сприяння становленню інтелектуальних закладів стане основною турботою суспільства [10, с. 246].

Зокрема, американський соціолог Елвін Гоулднер, під меритократією розуміє клас інтелігенції та інтелектуалів. Виникнення якого зумовлене присвоєнням інтелігенцією культурного капіталу, який виробляється в суспільстві.

А. Турен вважає, що поява меритократії як впливового класу інтелігентів зумовлена збільшенням концентрації влади економічного панування та культурної маніпуляції. Іван Селені і Джорж Конрад зазначають, що інтелектуали перебувають на шляху до лади, але вони досить внутрішньо диференційовані. Різні індивіди

мають різні життєві шанси, що не сприяє їх трансформації в політичну еліту [7, с. 260].

Як вважають дослідники, меритократія може замінити бюрократію та технократію, змінити соціальну структуру суспільства загалом, нівелювавши класові конфлікти.

Меритократія – це відкрита еліта, критерієм належності до якої є рівень *W*, знання та професіоналізм. Рекрутування еліти здійснюється з різних соціальних груп, найбільш поширенішими каналами рекрутування є університети. Вибори залишаються важливим механізмом, проте, виборчий процес передбачає вищий рівень політичної культури як виборців, так і кандидатів.

Виникнення меритократії свідчить про припинення існування соціальної нерівності на економічних засадах, вибудову соціальної ієрархії за критерієм освіченості. Існування меритократії передбачає створення стартових умов для об'єктивно обдарованих та працелюбних людей, надання їм шансу для зайняття високих суспільних позицій в умовах вільної конкуренції. Правління осіб, що власними заслугами здобули це право, позитивно відобразиться на суспільстві, оскільки сприятиме розвитку людського потенціалу й талантів індивідів. Меритократія сприяє гуманізації суспільства, поширенню культури толерантності, досягненню консенсусу.

Як зазначають українські дослідниці Мандзій Л. С., Дашаківська О. Ю., що меритократія – це еліта з високим рівнем політичної культури, що сприяє справедливому розподілу цінностей в суспільстві, утвердженню принципів професіоналізму та відкритості принципів політичних процесів [7, с. 259-260].

Прибічники нових підходів на противагу традиційним, щодо формування еліти, наголошують на необхідності активного впровадження меритократичних принципів та процедур: відкриті та безсторонні конкурси, іспити і тестування [11, с. 56]. Дані підходи були ще висвітлені соціологом М. Янгом.

Професіоналізм для управлінської еліти на відміну від політичної еліти, не є затребуваним. Управлінській еліті притаманна лояльність, дисциплінованість, безконфліктність та здатність підкорятися [11, с. 58]. Натомість, політична еліта уособлює в собі здатність до популізму, можливість маневру та широке коло знань в різних сферах діяльності

Можна погодитися з Т. Ріктор, що починати потрібно з системи перебудови освіти. Тільки тоді, ми в змозі будемо побачити урядовців-професіоналів та нову професійну владну еліту України [11, с. 62]. Очевидно, формування політико-управлінської еліти за ціннісною ознакою в подальшому стане формотворчим елементом еліти нового стибу. Можна сподіватися, що вирішення обгрунтованої в дослідженні проблеми розв'яже гордіїв вузол нагальних державницьких питань, всі шляхи яких зводяться до дій та рішень політико-управлінської еліти.

Література:

1. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – 808 с.
2. Політологічний енциклопедичний словник/ Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
3. Політичний словник / За ред. В. К. Врублевського, Л. М. Кравчука, А. В. Кудрицького. – 4-е вид., перероб. і доп. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1987. – 876 с.

4. Никонов Г. Почему глупо быть умным // Комментарии. – 2013, 10 мая. – № 18 (354).
5. Heywood A. Key concepts in politics/ Andrew Heywood. – Great Britain by Aarontype Ltd, Easton, Bristol. – 2000. – 281 p.
6. Манхейм К. Демократизация культуры // Избранное: Социология культуры. М.; СПб.: Университетская книга, 2000. 501 с. – (Книга света).
7. Мандзій Л. С., Дащаківська О. Ю. Політична еліта: історія та теорія: Навчальний посібник. – Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009.
8. Янг М. Возвышение меритократии // Утопия и утопическое мышление: антология зарубежн. лит.: Пер. с разн. яз./Сост., общ. ред. и предисл. В.А. Чаликовой. – М.: Прогресс, 1991. – 405 с.
9. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Перевод с английского. М.: Academia, 1999. – 956 с.
10. Пірен М. Політична еліта та проблеми політичної елітизації українського суспільства // Вісн. НАДУ. – 2001. – №1.
11. Ріктор Т. Технології пошуку та відбору майбутньої управлінської еліти держави // Персонал. – 2008. – №2.

ПРАВО

Войнолович С. Ю.

Інститут законодавства Верховної ради України

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ СУДІВ З РОЗГЛЯДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

Одним з напрямків адміністративної та судово-правової реформи України було передбачено створення спеціального ланцюга адміністративних судів, які повинні посісти вагоме місце у розв'язанні спорів, які виникають між особою, з одного боку, та державними органами або органами місцевого самоуправління (посадовими чи службовими особами цих органів), з іншого [1].

У відповідності до ст.125 Конституції України, яка передбачає єдину систему судів загальної юрисдикції, сформовану за принципами територіальності та спеціалізації, в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності. [3].

Однак, аналіз діяльності адміністративних судів свідчить про існування прогалин правового врегулювання спеціалізації в адміністративних судах. Особливої уваги привертає велика кількість випадків порушень саме правил предметної підсудності при відкритті чи відмови у відкритті провадження у справі або під час подання позову до суду.

Предметна підсудність адміністративних справ становить сукупність правил, що визначають розмежування компетенції судів певних ланок щодо розгляду адміністративних справ по першій інстанції залежно від предмета публічно правового спору та його суб'єктного складу. [3].

Нормативно правила предметної підсудності адміністративних справ визначені ст. ст. 18, 172, 173, 174, 182 КАС України. Виходячи із положень ч.ч. 1-3 ст. 18 КАС України, можна судити про існування в Україні дворівневої системи місцевих адміністративних судів, яка представлена: місцевими загальними судами